

Nr 153.

Ankom till riksdagens kansli den 25 maj 1945 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om förstatligande av de svenska gat- och kantstensindustrierna.

(4:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Karl Andersson* m. fl. (I: 27) och den andra inom andra kammaren av herr *J. W. Mårtensson* m. fl. (II: 80) har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla *dels* att en allsidig utredning om förstatligande av de svenska gat- och kantstensindustrierna måtte företagas, *dels ock* att riksdagen snarast möjligt måtte föreläggas de förslag till åtgärder, till vilka utredningen må föranleda.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande, får utskottet hänvisa till motionen I: 27.

I anledning av framställning av 1936 års riksdag bemyndigade Kungl. Maj:t genom beslut den 5 mars 1937 chefen för handelsdepartementet att tillkalla högst fem utredningsmän att inom handelsdepartementet verkställa utredning och avgiva förslag rörande befrämjande av avsättningen av den svenska stenindustriens produkter. På grund av detta bemyndigande tillkallades samma dag såsom utredningsmän landshövdingen i Göteborgs och Bohus län *M. Jacobsson*, tillika ordförande, kommerserådet *S. Matz*, byrådirektören i byggnadsstyrelsen *N. Royen*, direktören i aktiebolaget Förenade granitindustrier *K. Petersen* samt förtroendemannen i svenska stenindustriarbetareförbundet *Hj. Lundgren*.

I sitt den 22 mars 1939 avgivna betänkande har nämnda utredning, 1937 års *granitutredning*, framlagt vissa förslag om granitindustriens rationalisering, vilka förslag innebära i huvudsak följande:

Övergång bör i största möjliga utsträckning ske från drift i småbrott till drift i storbrott.

Produktionen bör i möjligaste mån förläggas till vissa större, geografiskt avgränsade produktionsdistrikt med för ändamålet lämpliga bergtillgångar.

Inom ett och samma bergområde bör minsta möjliga antal företag driva rörelse.

Sammanslagning av stenindustriföretagen bör ske till färre antal enheter.

Kungl. Maj:t torde efter riksdagens hörande böra utfärda förordning angående tillstånd i vissa fall för bedrivande av tillverkning av gatsten.

Gatstenschuggare mellan 60 och 67 år böra enligt angivna förutsättningar och efter närmare beslut av »statens granitnämnd» förtidspensioneras. Härför erforderligt årligt anslag, överslagsvis beräknat till 200 000 kronor, torde av Kungl. Maj:t böra äskas av riksdagen.

En statlig lånefond å 2 miljoner kronor bör uppläggas för främjande av stenindustriens rationalisering i tekniskt och ekonomiskt avseende. Erforderliga medel härför torde kunna beredas ur »Fonden för steninköp».

Granitutredningens betänkande, varöfver ett stort antal myndigheter och intresserepresentationer avgivit yttrande, är alltså beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Öfver motionerna hava, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, yttranden avgivits av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, som tillika överlämnat yttranden från Sveriges granitindustriförbund och svenska stenindustriarbetareförbundet, samt envar av länsstyrelserna i Kalmar, Blekinge och Hallands län.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har anfört följande.

På sätt av motionärerna framhållits medför den nuvarande organisationen inom gatstensindustrien, med verksamheten splittrad på ett flertal firmor inom de olika kommunerna, vissa olägenheter. Även för styrelsens befattning med den statliga stentillverkningen äro de nuvarande förhållandena icke tillfredsställande, då kontrollen av tillverkning och lagerhållning är jämförelsevis omständig.

I anledning av vad sålunda anförts vill styrelsen förorda att en utredning angående gat- och kantstensindustrien kommer till stånd. Denna utredning synes emellertid i första hand böra inriktas på ett bedömande av industriens framtida existensmöjligheter under förhållandena efter kriget och lämna svar på fråga, huruvida denna del av stenindustrien har möjlighet att framdeles under fredsförhållanden återvinna sin tidigare ställning som självförsörjande, till huvudsaklig del å export inriktad industri. Skulle detta bliva förhållandet synas några större åtgärder från statens sida icke erforderliga. Därest så däremot icke kan bedömas bliva fallet, torde man hava att välja mellan successiv avveckling af rörelsen och ett fortsättande av den nu bestående statsunderstödda verksamheten. Först sedan berörda spörsmål klarlagts, föreligger enligt styrelsens mening förutsättningar för att närmare bedöma frågan om förstatligande av gat- och kantstensindustrien. Styrelsen utgår från att fortsätta hjälpåtgärder på detta område kommer att bekostas med andra medel än bilskattemedel.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har anfört bland annat följande.

Möjligheterna att genom själva förstatligandet av driften åstadkomma en förbättring av lönerna utan att höja priserna äro ganska begränsade. I produktionskostnaderna äro arbetslönerna den ojämförligt största posten. Cirka 80 % äro löner och direkta sociala kostnader som semester och olycksfallsersättning. På materialkostnader (verktyg, ammunition, elektrisk kraft och berglera) torde cirka 10 % av produktionskostnaderna falla, och resten, alltså 10 %, är förvaltningskostnader (förmanslöner, löner å driftskontor, kontorskostnader, administration å centralförvaltning, skatter och räntor). — — —

De flesta av de inlösta företagen skulle i framtiden behöva nedläggas för att möjliggöra en rationell drift. För närvarande är det ett 15-tal företag,

som leverera sten för statsbeställning. Dessutom finnes minst lika många mindre företag, som finge inlösas. De flesta av dessa äro vid en rationell drift dödsdömda. De fyra storföretagen A. K. Fernströms granitindustrier, Skandinaviska granit AB, Granit AB Kullgrens enka och AB förenade granitindustrier producera cirka 75 % av den sten, som för närvarande levereras till statsverket. En koncentration till några få storbrott har 1937 års granitutredning räknat med såsom en nödvändig förutsättning för en sanering av stenindustrien. Endast de metodiskt skötta storbrotten kunna leverera en jämn och högklassisk vara. Det är också endast storbrottsdriften, som kan ge åt arbetarna en rimlig betalning. Vid de bättre storbrotten torde arbetsförtjänsten vara dubbelt så stor som vid ordinära småbrott. Stenindustrien själv är fullt på det klara med att storbrottsdrift hör till den koncentration, som stenindustrien i eget intresse bör företaga snarast möjligt. Tendensen har gått i den riktningen under senare år. Dock har staten genom sina stenbeställningars fördelning i viss mån tillsvidare konserverat småföretag. Det har varit sociala skäl, som talat för att icke låta koncentrationen till storbrott fortgå för snabbt. Skulle staten genom förstатligande av produktionen snabbare sanera stenindustrien, skulle detta knappast kunna ske utan att offra tillbörliga sociala hänsyn.

Under alla omständigheter bör ihåggkommas, att staten genom sina stenbeställningars fördelning och genom villkor vid utlämnandet av sina beställningar kan när som helst befordra koncentration av driften till lämpliga storföretag och på så sätt sanera stenindustrien.

Motionärerna ha framhållit, att för närvarande på ett flertal platser finns ett stort antal företagare, som om varandra bedriva stendrift; det är en onödig konkurrens om bergen och en splittring av arbetsplatser och höga förvaltningskostnader. Granitutredningen har i sitt betänkande framhållit samma sak och i sitt kapitel XI »Granitindustriens rationalisering» rekommenderat en rad åtgärder. Staten har redan nu i sin makt att befordra dessa rationaliseringsåtgärder utan förstатligande.

Den karaktär av hantverk, som stenindustrien i viss mån har, gör även att den mindre än de flesta andra industriföretag lämpar sig för en socialisering. Länsstyrelsen finner därför andra socialiseringsåtgärder för närvarande icke böra förekomma, än att staten genom sin maktställning som stenbeställare får övervaka, att stenindustrien rationaliseras och saneras i all den utsträckning detta kan ske utan att tillbörliga sociala hänsyn få träda tillbaka.

Därest förhållandena på världsmarknaden åter bliva sådana, att export av gatsten från Sverige kan ifrågakomma, lärer för övrigt exportproblemet bliva lättare att lösa enligt dessa linjer än genom direkt statlig drift av stenindustrien.

Länsstyrelserna i Kalmar, Blekinge och Hallands län hava avstyrkt motionerna. Dessa hava däremot tillstyrkts av *svenska stenindustriarbetareförbundet*, medan *Sveriges granitindustriförbund* avstyrkt dem.

Från *statens arbetsmarknadskommission* har utskottet inhämtat följande uppgift rörande antalet arbetare, sysselsatta med gatstenstillverkning för statens räkning under april månad 1945.

L ä n	Sysselsatta arbetare (stenhuggare, dagsverkare m. fl.)							hela ant. syssels.
	enligt medgivande av arbetsmarknadskommissionen		anvisade av länsarbetsnämnd (fullgod arbetskraft)			summa stenh. och dagsv.	övriga anställda	
	stenh.	dagsv.	stenh.	dagsv.	umma			
Göteborgs och Bohus län	707	31	1	75	76	814	85	899
Blekinge län	96	5	—	—	—	101	1	102
Kalmar län	16	4	17	3	20	40	—	40
Summa	819	40	18	78	96	955	86	1 041

I Kungl. Maj:ts beslut av den 31 juli 1942 föreskrives, att vid de statliga beställningarna av smågatsten, i undantagsfall även storgatsten eller kantsten, skall tillses att inköpen fördelas på ett ur arbetslöshetssynpunkt lämpligt sätt. Företrädesvis bör sysselsättning beredas sådana arbetslösa stenarbetare, vilka hava svårigheter att övergå till annat yrke eller som äro försörjningspliktiga. De i gatstenstillverkning enligt medgivande av arbetsmarknadskommissionen sysselsatta arbetarna utgöras numera, enligt vad i motionerna framhålles, huvudsakligen av äldre stenhuggare, som på grund av ålder, lyte eller särskilt ömmande skäl icke lämpligen kunna sändas ut på andra arbeten. Utöver de i gatstenstillverkningen sysselsatta voro hos arbetslöshetsnämnd såsom hjälpsökande — i huvudsak från Bohuslän — anmälda 774 stenarbetare, varav 669 hjälpta, till övervägande del genom statligt beredskapsarbete (vägarbeten, vatten- och avloppsarbeten o. s. v.). Inom Hallands län förelåg ingen anmälan om behov av hjälp för stenindustriens del.

Utskottet.

Gat- och kantstensindustrien är, såsom utskottet tidigare vid olika tillfällen i samband med prövning av föreliggande frågor om anslag till statliga steninköp haft anledning erinra, en jämförelsevis ung industri, huvudsakligen beroende av utländsk efterfrågan. Den av svensk granit huggna gatstenen är alltså att anse som ett fullt tidsenligt vägbeläggningmaterial. Framförallt på platser, där beläggningarna äro utsatta för stark påfrestning, framträder den svenska gatstenens värde, något som bör beaktas vid bedömandet av gatstensindustriens förmåga att framdeles hävda sig på såväl den utländska som den inhemska marknaden.

Till belysning av den svenska gatstensindustriens karaktär av exportindustri må framhållas att under normala förhållanden cirka 90 % av tillverkningen exporteras. Vid slutet av 1920-talet, då industrien nådde sin hittills

¹ Fullgod arbetskraft för möjliggörande av storbrottsdrift. Denna arbetskraft må enligt Kungl. Maj:ts beslut uppgå till högst 150 man av de 1 050, som högst må sysselsättas vid statsbeställningarna. I Hallands län pågick ingen gatstenstillverkning för statens räkning.

² Brottbasar och andra förmän, smeder, snickare, stenplockare m. fl.

största omfattning, sysselsattes inom densamma i runt tal 7 000 man mot för närvarande cirka 1 000 man. Den därefter inträffande depressionens boten nåddes år 1935 med en export av i runt tal 93 000 ton. År 1936 hade emellertid exporten fördubblats och uppgick följande år till 274 000 ton. Därefter ledde de internationella förvecklingarna till en förnyad nedgång. Under det senaste världskriget har avsättningen å den utländska marknaden av naturliga skäl praktiskt taget upphört. De samhälleliga ingripanden, som därvid påkallats av ett ovanligt svårt arbetslöshetsläge, ha — förutom i offentliga vägarbeten och andra hjälpåtgärder av vanlig typ — bestått i statliga inköp av gatsten.

Avsättningsmöjligheterna för gatsten på den inhemska marknaden hava av företagens åtminstone tidigare endast i mycket begränsad utsträckning tillvaratagits. På grund härav och till följd av den hämmade exporten har gatstensproduktionen sedan en lång följd av år tillbaka krävt starka, av sociala omsorger betingade statsingripanden. Trots dessa och trots att stenen till alldeles övervägande del användes på de allmänna vägarna står staten utan möjlighet att utöva något direkt inflytande över de olika firmornas sätt att tekniskt och förvaltningsmässigt ordna produktionen.

I sitt i mars år 1939 avgivna betänkande har 1937 års granitutredning, som tillkom enligt hemställan av 1936 års riksdag, vitsordat behövligheten av koncentration av gat- och kantstensindustrin till geografiskt skilda, med lämpliga berg utrustade områden, varvid genom ändamålsenliga samman-slagningsåtgärder nuvarande splittring av verksamheten på ett flertal sinsemellan med varandra inom samma område konkurrerande firmor borde motverkas. Detta förslags realiserande torde vara en grundförutsättning för att den svenska gatstensindustrin åter skall bli bärig. Det lär dock knappast vara att hoppas att en dylik koncentration skall kunna åstadkommas utan statligt initiativ och utan statlig medverkan.

Där granitbrottens belägenhet och de lokala förhållandena i övrigt göra så lämpligt förtjäna också undersökas möjligheterna till fortsatt övergång från småbrottsdrift, vid vilken stenhuggaren själv tar ut blocket ur berget, till storbrottsdrift, vid vilken blocken av särskilda dagsverkare sprängas och uttagas ur granitbrotten. En sådan övergång torde åtminstone för västkustens del alltså betraktas som en ganska nödvändig rationaliseringsåtgärd. En svårighet, som kan inverka hindrande på denna koncentration, är egna-hemsväsendets utbredning inom stenhuggarkåren. Men enligt vad som för utskottet upplysts torde denna svårighet åtminstone på vissa platser ej vara oöverbärlig. Även om såsom önskvärt är driften vid en del mindre brytvärdiga småbrott nedlägges torde nämligen arbetarna vid dessa kunna sysselsättas å andra platser, ej mera avlägsna än att de kunna bo kvar i sina egna hem.

Även behoven av en mera fullständig samt också mera tidsenlig maskinutrustning (borrmaskiner, kranar och transportmedel) kräva ökad uppmärksamhet.

En annan av motionärerna påvisad olägenhet är konkurrensen om berg-

områden, vilka inom de olika stenkommunerna mindre planmässigt inköpas eller arrenderas av de skilda stenföretagen. Härigenom torde produktionskostnaderna onödigt ökas.

I den mån den yngre arbetskraften sökt sig bort från industrien eller rättare med hänsyn till reglerna för statsbeställningarna varit förhindrade arbeta inom densamma har nyrekryteringsfrågan efter hand blivit ett alltmer aktuellt problem. Frågan hur lärlingar skola kunna utbildas och tillförsäkras sin framtida utkomst från yrket har hittills av företagarna lämnats så gott som helt obeaktad. De yngre stenhuggarna hava i stor utsträckning varit att söka bland de äldres söner, vilka lärt sig yrket av sina fäder. En förutsättning för stenindustriens fortbestånd lärer vara att ny arbetskrafts anställning och utbildning kan ske efter mera tidsenliga principer.

Icke endast en teknisk utan också en ekonomisk och rent förvaltningsmässig rationalisering av driften anses påkallad. Vid sidan av fyra från varandra åtminstone förvaltningsekonomiskt helt skilda storföretag arbetar inom denna industrigren ett tiotal andra firmor av växlande storleksordning. Om en koncentration ägde rum kunde, såsom motionsvis framhållits, förvaltningskostnaderna nedbringas, upplags- och utlastningsplatser centraliseras och de maskinella anordningarna bättre utnyttjas.

Såsom förut erinrats framlade 1937 års granitutredning sitt betänkande i mars 1939 eller alltså före det senaste världskrigets utbrott. De ändrade förhållandena, som kriget medfört särskilt vad exportmarknaden beträffar, lära göra det befogat, att en förnyad undersökning nu företages om gatstensindustriens framtidsutsikter och om utvägarna att genomföra den sanering av densamma, som med varje år som går framstår som alltmera betydelsefull. Vid nu nämnd undersökning bör även övervägas lämpligheten av ett statligt övertagande av gat- och kantstensindustrien.

Även av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som genom sitt handhavande av de statliga gatstensinköpen förvärvat en ingående kännedom om hithörande produktion, har vitsordats, att den nuvarande splittringen inom gatstensindustrien medför olägenheter. Styrelsen har också förordat, att en utredning rörande gat- och kantstensindustrien kommer till stånd.

Sammanfattningsvis vill utskottet alltså framhålla behovet av snara åtgärder under statens medverkan för en teknisk och ekonomisk omläggning och en allmän rationalisering av den svenska gatstensindustrien. Ett sådant krav måste framträda som särskilt berättigat på grund av de enskilda företagens oförmåga att ordna den för arbetarna synnerligen påfrestande gatstens-tillverkningen så, att den kan lämna de däri sysselsatta en något så när tillfredsställande försörjning.

Vad utskottet sålunda anfört avser i huvudsak själva gat- och kantstensindustrien. Vid sidan härav förefinnes inom stendistriktet en betydande tillverkning av block- och byggnadssten. Block- och byggnadsstenstillverkningarna äro emellertid i allmänhet lokalt skilda från gatstensstillverkningen och förutsätta i varje fall hos stenhuggaren en annan utbildning och arbetsteknik. Företagsmässigt sett torde emellertid dessa båda senare produktionsgrenar

ha ett sådant samband med gatstenstillverkningen att en kommande utredning ej bör uteslutas från att taga även deras organisationsproblem i betraktande.

I anslutning till de i ämnet väckta motionerna får utskottet alltså hemställa,

att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 27 och II: 80, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig och förutsättningslös utredning rörande rationalisering av den svenska gat- och kantstensindustrien med beaktande därvid huruvida ett förstatligande av densamma kan vara påkallat, samt om framläggande för riksdagen av de förslag till åtgärder, som av utredningen kunna föranledas.

Stockholm den 25 maj 1945.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Lindström, Sven Larsson, Bernhard Nilsson, Bäckström, Karl Andersson, Heiding, Gustaf Karlsson, von Heland, Näsström och Ragnar Bergh*; samt

från andra kammaren: herrar *Ward, Danielsson, Falla, Persson i Tidaholm, Pettersson i Dahl, Mårtensson, Staxäng, Lindholm, fru Alvé, herrar Åkerström, Petterson i Degerfors och Johansson i Mysinge*.

Reservation

av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, Bäckström, Heiding, von Heland, Ragnar Bergh, Danielsson, Falla, Pettersson i Dahl, Staxäng och Johansson i Mysinge*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Gat- och kantstensindustrien — — — av gatsten.

Av den lämnade översikten framgår, att gat- och kantstensindustrien under den fredsperiod, som närmast föregick det andra världskriget, visade en påtaglig tendens till expansion. Med hänsyn härtill finnas enligt utskottets mening goda skäl för det antagandet, att de enskilda företagarna, därest den fredliga utvecklingen fått fortgå, skulle varit i stånd att övervinna den depression, som kännetecknade första hälften av 1930-talet. I varje fall saknas fog

för att ställa krav på gatstensindustriens förstatligande under åberopande av de enskilda företagarnas förmenta oförmåga att hävda sig på den utländska marknaden. Det synes utskottet tvärtom som om de nuvarande företagarnas internationella förbindelser vore en viktig förutsättning för att gatstensindustrien skall kunna återvinna sin ställning som exportindustri. Att ett förstatligande skulle skapa bättre förutsättningar härutinnan synes icke troligt. Däremot talar all sannolikhet för att en utredning i syfte att åstadkomma ett förstatligande skulle genom den irritation, en sådan utredning medför, verka hämmande på de nuvarande företagarnas möjligheter att under återuppbyggnadstiden efter världskriget hävda sig på den utländska marknaden.

Såsom förut framhållits omfattar den inhemska marknaden under normala förhållanden cirka 10 % av gatstenstillverkningen. Redan härav följer, att denna i förhållande till den totala tillverkningen relativt obetydliga kvantitet icke bör tagas till utgångspunkt för en diskussion om enskild drift contra statlig. Härtil kommer emellertid, att det i motionerna under åberopande av förhållandena å hemmamarknaden framförda motivet för ett förstatligande icke är hållbart. Det framhålles sålunda i motionerna, att gatstensindustriens förstatligande skulle ligga i linje med förstatligandet av vägväsendet. Staten skulle själv ombesörja tillverkningen av den sten, som är erforderlig för det svenska vägväsendet. Det torde vara tillfyllest att häremot erinra, att de största inhemska avnämarna av gatsten — städer och större stadsliknande samhällen — icke ingå i det förstatligade vägväsendet. Klart är att betydelsen av en stabil inhemsk marknad icke får underskattas vid bedömandet av utsikterna för en industri även om denna såsom gatstensindustrien till övervägande delen har karaktären av exportindustri. Lika klart torde emellertid vara, att förhållandena å hemmamarknaden icke kunna ensidigt åberopas till stöd för kravet på en förändring av ledningen av denna industri.

Av den inledande redogörelsen framgår, att frågan om förutsättningarna för den svenska stenindustriens framtida bestånd redan varit föremål för en ingående, av 1936 års riksdag begärd utredning. Så sent som år 1939 har 1937 års granitutredning framlagt ett flertal vitt syftande förslag till stenindustriens och främst gatstensindustriens rationalisering. I de över betänkandet avgivna yttrandena har emellertid stark betänksamhet framkommit mot dessa förslag, vilka ej heller föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Den av granitutredningen liksom nu av motionärerna förordade övergången från småbrotts- till storbrottsdrift avstyrktes av flera myndigheter. En mera enhällig uppfattning syntes däremot råda rörande lämpligheten av en sammanslagning av stenindustriföretagen till ett färre antal enheter liksom ock om lämpligheten av produktionens koncentrerung till geografiskt skilda, med lämpliga berg utrustade områden, varvid ett så litet antal företag som möjligt borde driva rörelse i ett och samma bergområde.

Ehuru ett mera ingående bedömande av ifrågavarande spörsmål skulle i detta sammanhang föra för långt, anser sig utskottet likväl böra framhålla, att ökad koncentration och fortsatt rationalisering självfallet äro frågor av stor betydelse för den svenska stenindustrien. Bristande initiativ härutinnan

har emellertid icke kunnat konstateras hos de nuvarande företagen. Det bör vidare i detta sammanhang beaktas, att koncentrations- och rationaliseringssträvandena under rådande krissituation motverkats av statliga direktiv rörande arbetarantalet å skilda arbetsplatser. Företagen äro sålunda för närvarande förhindrade att ordna driften enbart ur företagsekonomiska synpunkter på grund av skyldigheten att sysselsätta arbetare även på platser där driften eljest skulle ha nedlagts. Ej heller bör bortses från den svårighet vid en koncentration av stenindustrin, som ligger i egnahemsväsendets utbredning inom stenhuggarkåren.

I motionerna anföres såsom ytterligare stöd för kravet på en utredning rörande gat- och kantstensindustriens förstatligande, att arbetarnas löner ligga onormalt lågt. Såsom exempel framhålles, att inkomsterna för samtliga gatstensindustriens arbetare år 1943 uppgingo till genomsnittligt 1 915 kronor. Häremot bör ställas resultatet av en inom industrien verkställd utredning omfattande 12 företagare, vilken utvisar att medelförtjänsten år 1944 inom Bohuslän, dit huvudparten av gatstensindustrin är förlagd, uppgick till 2 530 kronor. Vid bedömandet av detta belopp bör därjämte uppmärksammas, att gatstensindustrin enligt statliga direktiv huvudsakligen sysselsätter arbetare, som icke lämpligen kunna sysselsättas på annat sätt. Sålunda hade nämnda år 53,5 % av gatsteshuggarna i storbrott och 73,7 % av gatsteshuggarna i småbrott uppnått en ålder av över 50 år. Såsom länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län framhåller, torde möjligheterna att genom ett förstatligande av driften åstadkomma en förbättring av arbetslönerna utan höjning av varupriserna vara ganska begränsade. Arbetslönerna äro nämligen den ojämförligt största posten i produktionskostnaderna, inklusive sociala utgifter uppgående till i runt tal 80 %. Återstående produktionskostnader fördela sig med 10 % å förvaltnings- och 10 % å materialkostnader.

Av de i ärendet hörda myndigheterna har endast väg- och vattenbyggnadsstyrelsen tillstyrkt den ifrågasatta utredningen. Styrelsen framhåller därvid, att utredningen i första hand borde inriktas på ett bedömande av industriens framtida existensmöjligheter under förhållandena efter kriget och lämna svar på frågan, huruvida gat- och kantstensindustrin har möjlighet att framdeles under fredsförhållanden återvinna sin tidigare ställning som självförsörjande, till huvudsaklig del å export inriktad industri. Skulle detta bliva förhållandet, framhåller styrelsen, synas några större åtgärder från statens sida icke erforderliga. Det förefaller utskottet som om den närmast till hands ligande utvägen att erhålla svar å den av styrelsen uppställda frågan vore att å de enskilda företagen överlåta att utan störande ingripanden fullfölja sin på tidigare erfarenheter grundade strävan att skapa utländska avsattningsmöjligheter för den svenska gat- och kantstensindustrin.

Sammanfattningsvis vill utskottet uttala, att några som helst bärande motiv för ett förstatligande av gat- och kantstensindustrin icke framkommit. Denna utskottets uppfattning delas av samtliga de länsstyrelser, till vilkas områden industrien är lokaliserad. Att under sådana förhållanden föranstalta om en utredning synes icke påkallat. Tvärtom torde en utredning vara ägnad

att skapa irritation och följaktligen menligt påverka utvecklingen under en tid, då all kraft bör insättas för att återvinna den utländska marknad, utan vilken gat- och kantstensindustrien torde vara hänvisad till en icke önskvärd begränsning av sin tidigare omfattning.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

att motionerna I: 27 och II: 80 ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»